SLOVENSKÉ POHĽADY
na literatúru, umenie a vedu
12/2017
ročník IV. + 133.

Časopis založil roku 1846 Jozef Miloslav Hurban. Vydávanie bolo obnovené roku 1881.

Šéfredaktor: **Bystrík Šikula**

Zástupca šéfredaktora:
Štefan Haviar (Martin)

Redaktorka: **Ingrid Skalická**

Sekretárka redakcie: **Magda Kušnierová**

Redakčná rada:
Július Balco, Mária Bátorová, Miroslav Bielik, Bohuš Bodacz, Boris Brendza, Etela Farkašová, Alexander Halvoník, Ľudovít Hološka, Anton Hrnko, Jaroslav Chovanec, Peter Jaroš, Jozef Mihalkovič, Štefan Moravčík, Dana Podracká, Marián Polonský, Jaroslav Reznik, Vincent Šabík, Marián Tkáč, Tomáš Winkler

Návrh obálky a grafická úprava: **Ivan Bílý**

SLOVENSKÉ POHĽADY®
na literatúru, umenie a vedu.
Vydávajú Matica slovenská (P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, IČO 00 179 027) a Neografia, a. s., Martin (ul. Sučianska 39A, 038 61 Martin-Priekopa, IČO 31 597 912) – november 2017
Vychádzajú s finančným príspevkom MK SR
Vychádzajú mesačne.
Evid. číslo Ministerstva kultúry SR: EV 4013/10.
Adresa redakcie: 812 51 Bratislava, Grösslingová 23, tel.: +421 2 38 12 80 01
Filiálna redakcia: 036 01 Martin, P. Mudroňa 1, tel.: +421 918 904 921
e-mail Bratislava: slovenskepohladyba@matica.sk
e-mail Martin: slovenskepohlady@matica.sk
http://www.pohlady.sk/
Administrácia (objednávky): Matica slovenská, 036 01 Martin, P. Mudroňa 1, tel.: +421 43 381 28 40, e-mail: periodika@matica.sk
Objednávky na predplatné prijíma aj každá pošta a každý doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk
Predplatné do zahraničia:
Európa 40 € (vrátane poštovného),
Amerika, Austrália 74 $ (vrátane poštovného)
Tlač: Neografia, a. s., Martin
Neobjednané rukopisy nevraciame. Rukopisy do č. 12 zadané do tlače dňa 24. novembra 2017.
Stanovisko redakcie nemusí byť zhodné s názormi autorov publikovaných príspevkov.

u. fond na podporu umenia Časopis z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Cyril Vasiľ

Sláva na výsostiach Bohu a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle

Pred niekoľkými rokmi britská asociácia humanistov, čo je vlastne trochu zavádzajúci názov pre bojovných ateistov, rozprúdila reklamnú kampaň na plochách mestskej hromadnej dopravy v Londýne a v iných mestách Veľkej Británie s heslom: *„There's probably no God. Now stop worrying and enjoy your life."* („Boh pravdepodobne neexistuje, prestaňte sa teda obávať a užívajte si život.") Kampaň sa rozšírila do Austrálie, Spojených Štátov, Španielska aj s variáciami na toto heslo, napríklad: „Ateisti v nedeľu dopoludnia spia." V Taliansku šírila túto kampaň nápismi na mestských autobusoch Únia ateistov a racionalistických agnostikov, počítajúca až 4 221 registrovaných členov.

Napriek proklamovanému humanistickému racionalizmu je dosť ťažké pochopiť zmysel činnosti ľudí, ktorí míňajú státisíce eur na to, aby vyhlásili, že niečo, resp. niekto pravdepodobne neexistuje. Skôr sa dá pochopiť síce zvrátená, ale predsa len istá *logika* represívnych zásahov niektorých školských úradov v Anglicku či v Amerike, ale aj v Taliansku, spojená s hrozbou prepustením, požiadavkou verejného ospravedlnenia a inými disciplinárnymi opatreniami voči učiteľom, ktorí si na hodine zemepisu dovolili žiakom povedať, že na severnom póle nebýva nikto, ani Santa Klaus, čiže dedo Mráz, pretože dedo Mráz neexistuje. Santa Klaus totiž na Západe točí obrovský vianočný biznis a spochybniť u detí jeho existenciu znamená ohroziť obchodné zisky, a preto učitelia spochybňujúci jeho existenciu sú disciplinárne trestaní.

Vráťme sa však k spomenutej negačnej kampani. Je zaujímavá a svojím spôsobom aj poučná, a to hneď z niekoľkých aspektov. Prvý aspekt je, že sa jej autori poistili vsuvkou že Boh „pravdepodobne" neexistuje. Keďže vedia, že neexistencia Boha sa nedá nijako dokázať, v zmysle britskej korektnosti si ponechali predsa len otvorené zadné vrátka – veď čo keby nakoniec predsa len existoval... nechceme predsa vyzerať trápne. Nuž ale, opäť sa tu vynára nezodpovedaná otázka: *Aký osoh očakávajú títo páni a dámy z toho, že niekto pravdepodobne neexistuje?*

Odpoveďou sú ďalšie slová sloganu: *„Stop worrying"*, čiže: „Prestaňte sa obávať."

Autori teda vychádzajú z predpokladu, že existencia Boha je dôvodom na obavu, respektíve je zdrojom obavy. Myslím si však, že dokonca ani tie najúzkoprsejšie, ba až karikatúrne zjednodušené predstavy Boha ako Zákonodarcu, Dozorcu a Sudcu v jednej osobe – napriek všetkej ich obmedzenosti – by v skutočnosti nemali napĺňať človeka obavou, aspoň nie slušného človeka. Zákonodarcov, policajtov a sudcov sa predsa boja len lumpi. „Neboj sa, ani policajt, ani sudca pravdepodobne neexistuje," tak možno hovorí zločinec verbujúci spolupáchateľa, ale nie jeden slušný človek druhému, a celkovo je to dosť divná téma na verejnú reklamu.

„Enjoy your life" („Užívajte si život") – opäť akási divná predstava. Vari mi existencia Boha bráni v užívaní života? Nuž, záleží na tom, čo si predstavujem pod „užívaním". Ak je pre mňa predstava užívania spojená s nezodpovedným správaním, ktorým v konečnom dôsledku ohrozujem život svoj aj iných, tak výzva na takéto užívanie je vrcholne nezodpovedná. Dnes už aj výrobcovia cigariet sú podľa zákona nútení upozorniť tých, ktorí používajú ich výrobky, že si nimi môžu spôsobiť chorobu a smrť. Verejná výzva na nezodpovedné „užívanie" je teda vrcholne nevkusná.

Alebo vari niekedy niekto niekde ohlasoval: Boh existuje, bojte sa teda a neužívajte si života? Pravdepodobne takto skreslene asi museli vnímať posolstvo kresťanstva ctihodní britskí humanisti či talianski racionalistickí agnostici. Nie je to ale len ich chyba. Možno je to chyba nás veriacich, že sme radostnú evanjeliovú zvesť neboli schopní pochopiť a sprostredkovať dôveryhodným a presvedčivým, neskresleným spôsobom.

Predstava Boha ako kohosi, kto v prvom rade vzbudzuje obavu, a prezentovanie kresťanstva, akoby toto cielene vyzývalo k smútku a „neužívaniu" života, sú radikálne v rozpore so skutočným kresťanstvom a predovšetkým s tým evanjeliovým posolstvom, ktoré nás napĺňa v sviatočné dni Vianoc.

Vianoce sú tu teda opäť ako každoročná výzva. Čo pre mňa znamenajú?!

Mnohým, predovšetkým ľuďom, u ktorých fenomén osobne prežívanej kresťanskej viery netvorí centrálny pilier duchovného života, nie je jednoduché na túto otázku odpovedať jednoznačne. Väčšina spája Vianoce s romantikou skutočnej alebo aspoň dobre predstieranej rodinnej pohody, pre iného sú zavŕšením zhonu predchádzajúcich dní a počas nich si plánuje v prvom rade odpočinúť, iný sa teší na prázdniny a na lyžovanie, pre niekoho je to zasa nuda, lebo všetci musia sedieť doma a zdanlivo sa nič nedeje, ďalší sa tešia na darčeky a dúfajú, že dostanú niečo, čo si naozaj želajú, a nielen to, čo je pre nich – podľa názoru ich blízkych – užitočné.

Kto by si nepamätal skvelé vykreslenie takto prežívaných Vianoc s tragikomickou príchuťou z českého filmu *Pelíšky*?

Pre veľkú časť ľudí na Slovensku – aj pre tých, ktorí nie sú pravidelnými, celoročnými návštevníkmi chrámov – sa však predsa len atmosféra Vianoc spája aj s účasťou na polnočnej omši či aspoň so spievaním kolied, alebo citlivým stíšením sa, keď zaznie *Tichá noc, svätá noc...*

To už je ten lepší prípad – keď sa Vianociam prisudzuje istý duchovný rozmer a chápu sa v prvom rade ako náboženský sviatok –, aj keď sa pomaly dostávame do situácie, keď takéto vnímanie bude označené za politicky nekorektné a netolerantné a bude sa radšej nahrádzať spomienkou na akési neutrálne sviatky zimy či komerčným adorovaním *kokakolového* Santa Klausa, ktorý je len kapitalistickým variantom sovietskeho deda Mráza známeho z predchádzajúcich desaťročí.

Aj v náboženskom prístupe k Vianociam by sme mohli hovoriť o viacerých stupňoch, o istej gradácii, o rozdielnych uhloch pohľadu.

Kritický puntičkár, v snahe blysnúť sa svojou snahou o objektívny historický prístup, by mohol hovoriť o tom, že nemáme nikde podložené, že by sa Kristus naozaj narodil 25. decembra a že aj roky, ktoré uplynuli od jeho narodenia, ako ich dnes počítame, teda 2017, v skutočnosti by mali byť o niekoľko čísel vyššie.

Liturgista by vedel hovoriť o histórii sviatku, o tom, ako sa okolo roku 330 vlastne ustálilo slávenie Vianoc na 25. decembra, o špecifikách vianočnej liturgie v latinskom obrade či v iných východných obradoch, prípadne by mohol vysvetliť dôvody posunu juliánskeho a gregoriánskeho kalendára a následne odlišného dátumu na slávenie Vianoc v niektorých východných cirkvách.

Historik by vedel uviesť dôležité cirkevné i svetské udalosti spájajúce sa s Vianocami – napríklad v roku 800 korunováciu Karola Veľkého za rímskeho cisára, keďže táto udalosť sa stala v istom zmysle prelomovým medzníkom histórie Európy.

Národovec by nezabudol pripomenúť prvé vianočné slávenie liturgie v reči našich predkov, keď pred 1150. rokmi sv. Cyril a Metod predložili pápežovi Hadriánovi slovanský preklad liturgie a *„pápež, prijmúc knihy slovenské, posvätil ich, položil na oltár v chráme svätej Márie, ktorý sa volá* Fatné *(jasličky) a spieval s nimi liturgiu“* (ŽK XVI).

Etnograf bude hovoriť o vianočných zvykoch, sociológ o význame prázdnin či o vývoji spoločenských rituálov dodržiavaných majoritnou spoločnosťou.

Všetky takéto kritické, liturgické či historické, ale aj religionistické či etnografické, alebo sociologické a ďalšie podobné spôsoby prístupu k téme Vianoc by boli hodné povšimnutia, zaujímavé a iste aj poučné či povzbudzujúce. Len neviem, či by sme cez ne vystihli tú duchovnú hĺbku, ktorú nám tieto sviatočné dni ponúkajú.

Sú to totiž dni, keď si pripomíname najdôležitejšiu pravdu dejín ľudstva i našich osobných dejín. Evanjelista Ján to v hlboko teologickej reči vyjadril slovami: *„Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh. (...) A Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami. A my sme uvideli jeho slávu, slávu, akú má od Otca jednorodený Syn, plný milosti a pravdy“* (Jn 1, 1.14). A ešte priamejšie a jednoznačnejšie slovami: *„Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život“* (Jn 3,16).

Boh sa rozhodol stať súčasťou ľudských dejín nepredstaviteľným a najúplnejším spôsobom: *„Keď prišla plnosť času, Boh poslal svojho syna, narodeného zo ženy, narodeného pod zákonom, aby vykúpil tých, čo boli pod zákonom, aby sme dostali adoptívne synovstvo“* (Gal 4, 4 – 5).

Kritérium plnosti času neurčuje človek, nie sme schopní odhadnúť Božie dôvody a plány. Boh je účastníkom dejín ľudstva, ale aj osobných dejín každého jednotlivca. Je prítomný v živote každého človeka – toho, čo o ňom nikdy nepočul, toho, kto je k otázke existencie Boha ľahostajný, aj toho, kto ho uznáva, rešpektuje a usiluje sa riadiť jeho zákonom. Chce sa stretnúť s každým človekom v jeho srdci, chce sa mu dať spoznať, chce mu dať pocítiť svoju lásku, chce, aby sme ho „zažili“. Ako hovoria cirkevní otcovia: *„Nič by nám neosožilo, že Kristus sa narodil v Betleheme, pokiaľ mu nedovolíme, aby sa narodil v našom srdci.“*

A ako sa Kristus rodí v srdci človeka? Vierou! Viera je Boží dar, ale súčasne rýdzo ľudský úkon, pretože v ničom neprotirečí ani ľudskej slobode, ani rozumu – je to totiž pevné rozhodnutie dôverovať Bohu a veriť v pravdy, ním zjavené.

História cirkvi i skúsenosť mnohých ľudí je plná príkladov dlhého hľadania zmyslu života i náhleho obrátenia, teda takého spoznania Božej prítomnosti a pravdy, ktoré privádza k radikálnej zmene života a jeho hodnotového systému. Skutočné obrátenie je vždy spojené so zážitkom viery. Viera totiž nie je len súhrn informácií, súhrn právd, ktoré prijímame ako dôveryhodné. Informácie sú potrebné, ale potom musí prísť moment, keď v duši vzplanie iskra – a naraz je všetko jasné, všetko do seba začne zapadať, všetko začne dávať zmysel. Mohli by sme to prirovnať k zamilovaniu. Nestačí o tej druhej osobe vedieť, že existuje, nestačí poznať detaily, výšku, váhu, farbu vlasov či očí. Definovať bozk dvoch zamilovaných ako vzájomný dotyk perí, pri ktorom dochádza k výmene mikróbov za sprievodného zvýšenia hladiny adrenalínu a prípadného zrýchlenia tepu, by bolo síce technicky presné, ale vôbec nič to nehovorí o tom, čo bozk dvoch zamilovaných znamená. Kto sa už niekedy zamiloval, vie, o čom je reč, kto to ešte nezažil, iste po niečom takom túži. Prečo? Pretože človek je stvorený pre lásku, a keby nikdy v živote nepocítil lásku, jeho život by bol nesmierne smutný, bol by ne-ľudský.

To, čo platí o potrebe ľudskej lásky, je o to viac pravdivé aj o potrebe viery a lásky k Bohu. Nestačí nám súhrn informácií a pravidiel správania. To by bola len encyklopédia a etika. Človek potrebuje viac! Už citovaný svätý Augustín to definoval: *„Pre seba si nás, Bože, stvoril a nepokojné je naše srdce, kým nespočinie v tebe."*

Štatistika potvrdzuje, že nie všetci ľudia sa dopracujú k tejto hlboko osobnej „skúsenosti" Božej prítomnosti. Prečo? Čo je potrebné, aby sa toto stretnutie uskutočnilo? Na túto otázku neexistuje empiricky presná odpoveď – viera zostáva aj naďalej darom a tajomstvom. To, čo je možné z ľudskej strany pre toto stretnutie urobiť, je vytvoriť preň predpoklady.

Čo máme na mysli? Ide o dispozíciu ducha, o charakteristiky a postoje, ktoré musíme v svojom živote naorientovať tak, aby sme boli disponovaní na možné stretnutie s Bohom. Pozitívnym i negatívnym príkladom môžu byť postavy, ktoré nám defilujú pred duchovným zrakom počas vianočných dní, ktoré vidíme pri pohľade na Betlehem.

Máme tu na jednej strane veľkňazov, ktorých vzdelanie a inteligencia sa obmedzujú na poznanie textov, ale nepohýnajú ich k tomu, aby vykročili k hľadaniu skutočnej pravdy, a na druhej strane mudrcov, teda tých, ktorí využívajú svoje poznanie na hľadanie pravdy, na hľadanie tajomného a skrytého Boha.

Spoznávame Herodesa, ktorý pyšne a nečestne posiela do Betlehema iných: *„Choďte a dôkladne sa vypytujte na dieťa"* (Mt 1, 8), ale i pokorných pastierov,

ktorí si povedia: *„Poďme teda do Betlehema a pozrime sa, čo sa to stalo, ako nám oznámil Pán“* (Lk 2, 15).

Vidíme vojakov, ktorí na kráľov príkaz sú schopní bezcitne *„povražďiť v Betleheme a na jeho okolí všetkých chlapcov od dvoch rokov nadol“* (Mt 1, 16), ale stretávame i Máriu a Jozefa, ktorí zahŕňajú Božie dieťa láskou, ktorí ho chránia, ktorí v ňom spoznávajú Boží dar meniaci ich životy.

Múdrosť privádza hľadajúcich kráľov k tomu, že sa *„nesmierne zaradovali, (...) keď (...) uvideli dieťa s Máriou, jeho matkou“* (Mt 1,10 – 11).

Pokora privádza pastierov k tomu, aby *„našli Máriu a Jozefa i dieťa uložené v jasliach“* (Lk 2,16).

Láska vedie Máriu k tomu, aby si *„zachovávala všetky tieto slová vo svojom srdci a premýšľala o nich“* (Lk 2, 19).

Ako protiklad k prázdnej učenosti, panovačnej pýche a zaslepenej nenávisti a násiliu je tu múdrosť, pokora, láska.

A cez všetky tieto obrazy a ich porovnanie k nám zaznievajú slová žalmu:

„Čujte dnes jeho hlas: Nezatvrdzujte svoje srdcia“ (Ž 95, 10).

Vianoce sú sviatky plné paradoxov. Kontemplujeme bezbranné malé Dieťa, aby sme si uvedomili Božiu veľkosť a moc.

Prichádzame k jasličkám a môžeme pred nimi stáť s pokorou, ktorá človeka napĺňa práve vtedy, keď si uvedomuje svoju veľkosť o obrovskú zodpovednosť, ktorá z nej pramení.

Hľadiac na Betlehem, môžeme spolu s deťmi, s tými malými princmi, ktorí sú schopní vidieť srdcom, vnímať narodenie božského Dieťaťa ako čosi nesmierne dôležité a krásne, čo dáva dôstojnosť a zmysel nášmu životu i každému ľudskému životu, s jeho radosťami i bolesťami, s jeho zrodom i smrťou.